

навыки эффективного решения поставленных заказчиком задач. Именно на таком материале, на основе приобретенного опыта, молодой специалист получает необходимый набор профессиональных навыков успешной конкуренции на ИТ-рынке труда [4].

Источники и литература:

1. Все о программе Инстаграм (Instagram) по-русски [Электронный ресурс] / Режим доступа : <http://instagram.ru/>
2. Концептуальная модель для систем обработки событий [Электронный ресурс] / Режим доступа : <http://www.ibm.com/developerworks/ru/library/ws-eventprocessing/index.html>
3. Крылов В. С. Компьютерная паралингвистика как основа приобретения специальных профессиональных навыков в области информационных технологий / Крылов В. С. – Science and Education a New Dimension. Philology, II(4), Issue : 24, 2014 С. 41 – 44
4. Крылов В. С. Молодые специалисты способны конкурировать на рынке труда информационных технологий. / Крылов В. С. – Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology. Vol. 5, 2013 – P. 98 – 101
5. Beisenova Z. S. The Study of Creolized Texts in Written Communication / Beisenova Z. S., Bayekeyeva A. T., Sapina S. M., Dinayeva B. B., Utanova A. K. – INDIAN JOURNAL OF APPLIED RESEARCH, Volume : 4, Issue : 5, May 2014 217 p.
6. Bickerton D. Creole Languages / Bickerton D. – Scientific American, July 1983, Vol. 249, No.1, P. 116–122
7. Event-Based Programming. Taking Events to the Limit [Электронный ресурс] / Режим доступа : <http://sharebookfree.com/event-based-programming-taking-events-to-the-limit/>
8. Myachukov A. Visual Cues to Structural Choice in Visually Situated Sentence Production [Электронный ресурс] / Myachukov A., Thompson D., Garrod S., Scheepers C. – Frontiers in Psychology, Published online Jan 18, 2012 – Режим доступа : <http://journal.frontiersin.org/Journal/10.3389/fpsyg.2011.00396/full>
9. Kallmeyer L. Parsing Beyond Context-Free Grammars / Kallmeyer L. – Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2010, – 247 p.
9. Krämer N. C. Nonverbal Communication [Электронный ресурс] / Krämer N. C. – Human Behavior in Military Contexts, P. 150 – 188, Режим доступа : <http://books.nap.edu/catalog/12023.html>

Масликова О.С.

УДК 81'373.4=161.2(043.5)

ДО ПИТАННЯ ПРО ФУНКЦІОНУВАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ТЕРМІНІВ ДЛЯ НАЗИВАННЯ СТРУКТУРНИХ ЧАСТИН ТА ПОЕТИЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

Анотація. У науковій статті висвітлено питання про функціонування в українській мові термінологічних одиниць для позначення компонентів, структурних одиниць та поезики художнього твору на основі праць

М.С. Грушевського, який утверджував літературний варіант української мови на межі XIX – XX століть, вирішував багато проблемних питань у своїх наукових розвідках. Зазначається, що вчений часто коментує відтінки значення та аспекти вживання окремих одиниць, вказує на походження філологічних термінів та номенклатур із тематичної групи «терміни на позначення компонентів, структурних одиниць та поезики художнього твору».

Ключові слова: структурні одиниці (твору), вступне слово, передмова, стопа, строфа, композиція, експозиція, частина (твору), фінал, інтегральна частина, художність, контекст.

Аннотация. В материале научной статьи анализируется вопрос о функционировании в украинском литературном языке терминологических единиц, обозначающих компоненты, структурные единицы и поэтические особенности художественного произведения по трудам М.С. Грушевского. Ученый активно формировал литературный вариант украинского языка на рубеже XIX – XX веков. Решая много проблемных вопросов в своих научных исследованиях, М. Грушевский часто комментирует оттенки в значениях и аспекты использования терминологических единиц тематической группы «термины на обозначение компонентов, структурных единиц и поэтики художественного произведения».

Ключевые слова: структурные единицы (произведения), вступительное слово, предисловие, стопа, строфа, композиция, экспозиция, часть (произведения), финал, интегральная часть, художественность, контекст.

Summary. The scientific article examines the usage terminological units in the Ukrainian literary language, which denote the components, structural units and poetic features of literary works by M.S. Grushevskiy. The scientist formed actively the literary variant of the Ukrainian language at the turn of the XIX - XX centuries. Solving many problematic issues in his scientific researches, M. Grushevskiy often comments on the shades of the meanings and aspects about the usage of terms as well as he indicates to the origin of the individual philological terms and nomenclatures. Significant and important thematic group that stands out among the rest ones is the terminological units that serve for the "designation of the components, the structural units and the poetry of the literary works". M. Grushevskiy explores fundamentally the history of the Ukrainian literature and analyzes the literary values. Moreover, in his works he also highlights the terms that have already been recorded both in the Ukrainian periodicals: the introductory word, preface and in the scientific literature: epilogue, introduction, preface, hexameter, dactyl, foot, verse, iambic and others.

The important thematic subgroup in the terminological system of the scientist is the one that demonstrates the "structural components of poetic works" and includes the international terms used by I.Y.Franko and other well-known scientists of the late XIX century.

Due to the successive use of terms and nomenclatures of this thematic group, the scientist contributed to the formation and development of literary studies in Ukraine.

Keywords: *structural units (of the literary works), preface, foreword, foot, verse, composition, exposition, passage (of the literary works), the final, an integral part, the literary works, the context.*

Актуальність дослідження зумовлена тим, що вперше аналізуються термінологічні одиниці на позначення структурних одиниць, компонентів та поетики художнього твору, які вживаються в українській мові та в терміносистемі М.С. Грушевського.

Метою статті є аналіз найуживаніших термінів та номенклатур праць М.С. Грушевського, що вказують на структурні одиниці, компоненти та поетику художнього твору, з'ясування частотності та специфіки їх використання в українській мові.

Окремі термінологічні одиниці з тематичної групи "структурні одиниці, компоненти та поетика художнього твору" зафіксовані ще у творах Т. Г. Шевченка: *акт, арія, сцена, гекзаметр, глава, епілог, композиція, образ, рима* тощо [22, с. 112 – 113]. Деякі терміни з цієї тематичної групи послідовно функціонують у творах українських культурних діячів кінця XIX століття: М.Старицького, Лесі Українки, П.А. Грабовського, Ольги Кобилянської, Івана Франка, М. Драгоманова, про що переконуємося з їхніх праць: "Друга п'єса звалась "Мастерица варить кашу", а третя, найбільша, "Другим нельзя", в трьох **актах**" [10, с. 211]; "Хоча автор [Шевченко] попропускав у поемі ["Наймичка"] майже всі побутові подробиці, то все-таки з початку **глави** кількома майстерними рисами змалював загальне тло **сцени**..." [24, с. 109].

М. Грушевський, ґрунтовно досліджуючи історію української літератури, аналізуючи художні надбання, не обходиться у своїх працях без цілої низки термінів, які уже фіксувалися в українській періодиці: *слово вступне, слово переднє* та в науковій літературі: *епілог, інтродукція, передмова, гекзаметр, дактиль, стопа, строфа, ямб* [25, с. 238] та ін. У працях вченого тематична група "компоненти та структурні одиниці художнього твору" представлена досить повно і відображає основні особливості творів різних родів, жанрів і видів.

Гіпонімічний характер у працях М. Грушевського має термін *композиція*. Слово *композиція* [13, с. 371] він вживає для називання будови літературного твору, доцільного поєднання всіх його компонентів у художньо-естетичну цілісність. Наприклад: "Але в кожному разі ясно, що ся билина молодша від попередньої, за котрою йде і в темі, і в **композиції**" [4, с. 105]. М. Грушевський, як і сучасні вчені, вживає цей термін також у значенні "твір" [2, с. 79].

Частину сюжету художнього твору, що передає початки основної дії, М. Грушевський називає терміном *експозиція*. Наприклад: "Викликом "Хто бо велій яко Богъ нашъ" автор робить перехід до **експозиції**, де намічується теза "писання сего" і докладно означається тема..." [2, с. 64]. Тематичну підгрупу "сюжетні компоненти творів різних родів" складають кілька тематичних розрядів термінів. Тематичне гніздо "компоненти епічних творів" репрезентоване усталеними і нині термінами *розділ* [13, с. 601], *глава* [13, с. 163], *частина* [13, с. 267], *епізод* [13, с. 240] та ін. Іноді у вченого відповідником до терміна *частина* виступає, відсутній у творчості інших вчених (наприклад у І. Франка), термін *часть* [8, с. 53]. Частина віршованого твору, що містить відомості про автора, якому присвячено літературний твір, називається у вченого зрідка вживаним і нині терміном *дедикація* [9, с. 227].

Тематичне гніздо "сюжетні компоненти драматичних творів" в українській мові кінця XIX – початку XX століття представлене термінами *сцена* [15, с. 240-II; СФТД, 160], *фінал* [15, с. 259; СФТД, 172], *сценарій* [15, с. 241; 15, с. 160], *діалог* [15, с. 62-II; 11, с. 31], *монолог* [15, с. 141]. Із цих термінів М. Грушевський часто вживав терміни *діалог, монолог, фінал*. Наприклад: "Отже, **фіналом** цього **діалогу** був знов-таки, правдоподібно, хоровий спів шкільної братії" [8, с. 79]; "В ґрунті речі це збірка **монологів**, віршованих орацій..." [8, с. 79]. Вчений використовував також поняття *драматична партія* [2, с. 188] і *драматична форма* [3, с. 91].

Значна кількість вживаних М. Грушевським термінів об'єднується в тематичну підгрупу "структурні компоненти віршового твору". Серед них є традиційні інтернаціональні терміни [16, с. 8-31], вживані І. Франком і іншими українськими науковими діячами кінця XIX ст.: *двостих* [15, с. 57], *двовірш, вступний вірш* [15, с. 49] та ін. Є у працях вченого терміни *фраза, парафраза, парафраз* [5, с. 258]. Співзвучність закінчень віршованих рядків позначалася термінами *рим, рима* [15, с. 210]. У М. Грушевського: "Се пісня про воеводу Штефана, записана в чеській граматиці Яна Благослава 1571 р.: дванадцятискладовий вірш з цезурою (6+6), з свободним **римою**..." [1, с. 122]; "Емоції, темпераменту взагалі бракує авторові, та й іншим віршарям: проробляючи таку, мабуть, не легку "кунштовану" операцію з метром і **римою**, вони, видно, вважали, що ся штука вистає за все і робить зайвою які-небудь художні прикраси мови" [8, с. 82]. У цьому ж значенні М. Грушевський використовує також терміносполуку *римована форма* [8, с. 76]. Найважливіший елемент вірша, що означає сукупність наголошеного і ненаголошеного складів, які, повторюючись, утворюють метр, відображений у терміні *стопа* [15, с. 238]. М. Грушевський, використовуючи цей термін, ще розрізняв *стопи дактилічні, стопи хореїчні, стопи ямбічні* [2, с. 185].

До тематичної підгрупи "структурні компоненти віршового твору" належить термін *цезура* [15, с. 138]. Цезурою М. Грушевський називає паузи всередині рядка: "...характеристичними розмірами веснянок, наприклад, він уважав сей розмір "Проса", 4+3, з повторенням другої **цезури**: «А ми просо сіяли»" [1, с. 128]. Щодо ритмоутворюючих одиниць у віршах вчений використовує термін *метр* [8, с. 82]. Цей термін фіксуємо також у словосполученні *схолостичний метр*. Для називання метричної структури віршованого

твору в працях вченого функціонує поняття *розмір вірша* [8, с. 139], а при детальнішому аналізі віршових розмірів, М. Грушевський вживає терміни *гекзаметр, ямб, хорей* [7, с. 318].

Частою вживаністю відзначається у творах вченого термін *строфа* на позначення “сукупності віршових рядків, об'єднаних ритмічно і за змістом”. Наприклад: “Взірці її давали церковні співи сиропусної неділі, присвяченої пам'яті праотців, де, наприклад, стрічаються такі **строфи...**” [5, с. 109]. Вчений розрізняє *синтаксичні* і *симетричні строфи*: [1, с. 19, 120]. Основним ритмоутворюючим компонентом вірша є *рядок* [8, с. 81]. Фіксуємо у працях вченого також синонімічний термін *строка*, як-от: “...порядок **строк** і стихів, очевидно теж сильно поплутаний і не скрізь може бути реставрований” [3, с. 222]. Поряд з цими термінами зустрічаємо у вченого термін *рефрен*, що вказує на рядок чи кількість рядків у пісні, які повторюються після кожного куплета. Вчений вказує: “3 мотивів основних поробилися **заспіви, інтродукції, рефрени...**” [1, с. 172].

Вагома частина термінів об'єднується в тематичну підгрупу “текст, структурні компоненти тексту”. Серед них засвідчені: *заголовок, приписка, контекст, текст, текст автентичний, текст билинний, текст біблійний, текст богатирський, текст євангельський, текст канонічний*, тощо [14, с. 231].

Синонімічний ряд утворюють терміни *вступ* [15, с. 48], *передмова, переднє слово* [15, с. 166], *вступне слово* [15, с. 49]. М. Грушевський доповнює цей ряд термінами *заспів, інтродукція* [15, с. 84]. Останніми термінами вчений послуговується досить рідко, наприклад: “3 мотивів основних поробилися прості заспіви, **інтродукції, рефрени...**” [1, с. 172]. Словосполучення *переднє слово* у М. Грушевського іноді вживається на позначення окремого розділу [1, с. 38]. Найчастіше вживаним із аналізованого ряду в М. Грушевського є термін *передмова* (понад 100 разів). Понад 50 разів вжив вчений термін *вступ* [6, с. 21]. Але іноді засвідчуємо з цими же значеннями терміносполучку *вступне слово, яка, правда, в сучасній мові ще вживається* і як риторичний термін. Як паралеліزم вживає М. Грушевський терміни *доповнення та інтегральна частина* [14, с. 61, 84]. Вживається вченим і сучасний термін *пролог* [7, с. 312].

Вказуючи на заключну частину літературного твору, М. Грушевський найчастіше послуговується вживаними і іншими авторами термінами *закінчення, післяслово, епілог, фінал*. Найчастіше М. Грушевський звертається до термінів *закінчення, епілог* [1, с. 320]. Досить рідко вживає вчений терміни *післяслово* і *фінал* [14, с. 163, 242].

У сучасному літературознавстві немає єдиної думки з приводу тлумачення обсягу поняття “поетика”. Більшість учених до проблем поетики відносить композицію, поетичне мовлення, версифікацію тощо [13, с. 557].

Проаналізувавши наявні визначення поетики, професор Г. Клочек виділяє такі основні “постійні смисли” поетики: 1) “художність”, 2) “система творчих принципів”, 3) “художня форма”, 4) “цілісність”, “системність”, 5) “майстерність письменника” [12, с. 11]. Ми приєднуємося саме до такого розуміння “поетики”, аналізуючи окремі терміни з галузі поетики художнього твору, вживані М. Грушевським. Вчений, вживаючи на сторінках своїх праць термін *поетика*, розумів під цією назвою галузь літературознавства, літературні надбання, які мали визначний інтерес не тільки з чисто літературного, але і з соціально-історичного погляду [9, с. 306].

Серед значень, які містить у собі поняття поетика, є “художня форма”, змістовими проявами якої є *тема, ідея, конфлікт* (у творі), *фабула* [1, с. 57], *зміст* [2, с. 36]. Всі ці терміни вживав у своїх працях М. Грушевський [14, с. 231-232; 82; 104].

До елементів художньої форми відносять *сюжет, композицію, художню форму*. Вчений доповнює поняття “художня форма” такими терміносполучками: *гіпотетична форма* [6, с. 95], *імітована форма* [4, с. 76] *квантитативна форма* [1, с. 126], *драматична форма* [3, с. 91], *діалогічна форма* [8, с. 79], *лірична форма* [6, с. 53] *новелістична форма* [4, с. 161] та ін.

Важливими елементами поетики є *фабула, мотив, сюжет, композиція* у літературному творі [23, с. 165]. Вживаючи близько 500 разів термін *мотив* (у художньому творі), вчений конкретизує це поняття і говорить про *біблійно-їудайстичні мотиви* [5, с. 82], *мотиви весільного величання* [5, с. 141], *мотиви обрядові* [5, с. 174], *мотиви різдвяні* [5, с. 135].

Висхідна стадія сюжету позначається паралельними термінами *зав'язка* і *зав'язання* [13, с. 275], остання стадія розвитку основного конфлікту твору в сучасному літературознавстві має назву *розв'язка* [13, с. 600]. У працях М. Грушевського найчастіше зустрічаємо *зав'язання* і *розв'язання* [14, с. 76, 205].

Із назв стилістичних фігур у творах вченого фіксуємо такі терміни: *алітерація* [7, с. 306], *алітераційні повторення* [6, с. 188], *алюзія* [2, с. 219], *ампліфікація* [4, с. 239], *апострофа* [3, с. 210], *антитеза* [1, с. 57], *речитативна репродукція* [4, с. 33], *тавтологічні повторення* [4, с. 225].

У системі термінів Михайла Грушевського значне місце посідає тематична група “компоненти та структурні одиниці художнього твору”. Ці терміни мають давню історію функціонування. Ще у словнику та граматиці Лаврентія Зизанія (1596р.) фіксуються такі літературознавчі терміни, що вказують на компоненти художнього твору та віршові розміри: *строка, глава, дактиль, спондей, трохей, метр, вѣршь* та інші [17, с. 165]. Терміни цієї тематичної групи є в працях М. Старицького [18, с. 56–58], Лесі Українки [20, с. 16–17], П.А. Грабовського [21, с. 100–101], Ольги Кобилянської [19, с. 44–46], І. Франка [15, с. 73, 112, 53, 87].

У творах Михайла Грушевського тематична група “компоненти та структурні одиниці художнього твору” представлена досить повно і відбиває основні структурні особливості творів різних жанрів. Серед найуживаніших вченим термінів цієї тематичної групи нами зафіксовано такі: *композиція* [4, с. 105], *експозиція* [2, с. 64], *глава* [9, с. 118], *перерібка* [1, с. 163], *переробка* (твору) [4, с. 130], *прозові партії* [2, с. 188], *акт* [II] [5, с. 64], *том* [3, с. 249], *розділ* [5, с. 43], *рядок* [твору] [8, с. 86] тощо.

Серед термінів цієї тематичної групи можна виділити ще тематичні підгрупи. Тематичне гніздо “сюжетні компоненти драматичних творів” реалізувалося у термінах *сцена, сценарій, діалог, монолог* [15, с. 240, 259, 241, 62, 141]. Серед них найуживанішими у творах М. Грушевського є *діалог* і *монолог*.

У працях вченого засвідчуємо значну кількість термінів, пов’язаних із системою віршування, зокрема, з принципами організації поетичної мови, з версифікаційними вимірами: *вступний вірш* [5, с. 188], *рівноскладовий вірш* [5, с. 260], *піввірш* [8, с. 132], *десятивірш* [8, с. 213], *віршова форма* [2, с. 188], *двостихова форма* [7, с. 307], *віршована орація* [8, с. 79], *оказійний вірш* [8, с. 76], *посвятний вірш* [2, с. 35], *привітальний вірш* [9, с. 211], *строфічна будова* [2, с. 186], *музикальна стопа* [1, с. 119], *музикальна строфа* [1, с. 120], *двоїста ритмічна система* [1, с. 121], *десятистопний ямбічний римований двостих* [7, с. 317] тощо. Окремі терміни об’єднуються в тематичну підгрупу “структурні компоненти віршового твору”. Нами зафіксовано такі терміни: *двостих* [7, с. 310] і *двовірш* [5, с. 227].

Найважливіший елемент вірша, сукупність наголошених і ненаголошених складів, які, повторюючись, утворюють метр, відображений у терміні *стопа*. М. Грушевський, використовуючи цей термін, ще розрізняє *стопи дактильні, стопи хорейстичні, стопи ямбічні*. Серед термінів на позначення структурних компонентів віршового тексту вживає вчений ще терміни *цезура* [1, с. 128], *метр* [8, с. 82]. Частотою вживаності відзначається в працях М. Грушевського термін *строфа* [14, с. 225].

Поряд із назвами компонентів віршового твору в працях вченого на позначення сукупності поетичних літературних творів функціонує словосполучення *поетична словесність* і ряд термінів, які пов’язані з поетикою окремих різновидів літературних творів: *поетична інвенція* [4, с. 202], *поетична інтерпретація* [2, с. 194], *поетична персоніфікація* [1, с. 339], *поетична символіка* [1, с. 291], *поетична форма* [2, с. 125], *поетична фраза* [2, с. 153], *поетична фразеологія* [4, с. 17], *поетичний афоризм* [2, с. 211], *поетичний речитатив* [2, с. 186], *поетичний ритм* [1, с. 130], *поетичні обороти* [1, с. 260].

Значна частина термінів, вживаних М. Грушевським, об’єднується в тематичну підгрупу “структурні компоненти тексту”. Серед них засвідчені: *заголовок* [6, с. 8], *зарис* [9, с. 75], *застів* [3, с. 85], *підзаголовок* [8, с. 165], *епіграф* [2, с. 169], *епілог* [1, с. 215], *катехізм* [9, с. 34], *контекст* [8, с. 206], *оглав* [9, с. 140]. Деякі з цих слів вживалися попередниками М. Грушевського – Іваном Франком і Михайлом Драгомановим.

Отже, тематична група “терміни для називання компонентів, структурних одиниць та поетики художнього твору” відзначається сталістю та значною частотністю вживання. Вчений вживає майже 400 як відомих, так і своїх авторських термінів, збагачуючи скарбницю української літературознавчої термінології. Переважна більшість їх, як видно з попереднього аналізу, є здобутком сучасної літературознавчої термінології.

Джерела та література:

1. Грушевський Михайло. Історія української літератури / Михайло Грушевський. – К. : Либідь, 1993. – Том 1.
2. Грушевський Михайло. Історія української літератури / Михайло Грушевський. – К. : Либідь, 1993. – Том 2.
3. Грушевський Михайло. Історія української літератури / Михайло Грушевський. – К. : Либідь, 1993. – Том 3.
4. Грушевський Михайло. Історія української літератури / Михайло Грушевський. – К. : Либідь, 1994. – Том 4, книга 1.
5. Грушевський Михайло. Історія української літератури / Михайло Грушевський. – К. : Либідь, 1994. – Том 4, книга 2.
6. Грушевський Михайло. Історія української літератури / Михайло Грушевський. – К. : Либідь, 1995. – Том 5, книга 1.
7. Грушевський Михайло. Історія української літератури / Михайло Грушевський. – К. : Либідь, 1995. – Том 5, книга 2.
8. Грушевський Михайло. Історія української літератури / Михайло Грушевський. – К. : Либідь, 1996. – Том 6, книга 1.
9. Грушевський Михайло. Історія української літератури / Михайло Грушевський. – К. : Либідь, 1996. – Том 6, книга 2.
10. Грабовський Павло. Твори. Статті, нариси, листи / Павло Грабовський. – К., 1978. – 211 с.
11. Деркач В. В. Словник філологічних термінів Михайла Драгоманова / В. В. Деркач. – Кременчук, 2000. – 186 с.
12. Клочек Г. Д. Так що ж таке поетика? // Поетика / Відп. ред. В. С. Брюховецький / Г. Д. Клочек. – К., 1992. – С. 11–13.
13. Літературознавчий словник-довідник. – К. : Вид. центр “Академія”, 1997. – 750 с.
14. Масликова О. С. Словник філологічної термінології та номенклатури творів М. С. Грушевського / О. С. Масликова. – Сімферополь, 2002. – 256 с.
15. Пінчук С. П. Словник літературознавчих термінів Івана Франка / С. П. Пінчук, Є. С. Регушевський. – К. : Наук. думка, 1966. – 271 с.
16. Регушевський Є. С. Нариси з історії української наукової термінології (XVI – XVII ст.). / Є. С. Регушевський. – Сімферополь, 2004. – С. 8–31.
17. Регушевський Є. С. Українська літературознавча термінологія в староукраїнських словниках // Нові підходи у філології у вищій школі / Є. С. Регушевський, О. Ф. Шаталіна. – Мелітополь, 1996. – 165 с.

18. Регушевський Є. С. Літературознавча та культурно-мистецька термінологія в творах М. Старицького // М. Старицький: творче обличчя і місце в національній культурі / Є. С. Регушевський. – К., 1990. – С. 56 – 58.
19. Регушевський Є. С. Літературознавча термінологія Ольги Кобилянської в світлі її теоретичних поглядів // Творчість Ольги Кобилянської в контексті української та світової літератури. – Ч.1. : Літературознавство Є. С. Регушевський. – Чернівці, 1988. – С. 44 – 46.
20. Регушевський Є. С. Вклад Лесі Українки в розвиток української літературознавчої термінології // Літературний феномен Лесі Українки Є. С. Регушевський. – Сімферополь, 1996. – С. 16–17.
21. Регушевський Є. С. Літературознавча термінологія П. А. Грабовського в світлі його теоретично-критичних поглядів // П. А. Грабовський – визначний громадський діяч, поет-революціонер, перекладач, фольклорист. – Суми, 1989. – С. 100–101.
22. Регушевський Є. С. Роль Т. Г. Шевченка в утвердженні в сучасній українській мові літературознавчої термінології / Шевченко і розвиток мов соціалістичної співдружності : Тези доп. і повід. респ. наук. конф. / Є. С. Регушевський. – К., 1989. – С. 112–113.
23. Ткаченко Анатолій. Мистецтво слова (Вступ до літературознавства) / Анатолій Ткаченко. – К. : Вид-во Київського університету, 2003. – 448с.
24. Франко І. Твори в двадцяти томах / І. Франко. – К. : Держлітвидав УРСР, 1950–56. Т.17. – 530 с.
25. Шевченко Т. Повне зібрання творів у десяти томах / Т. Шевченко. – К. : Вид-во АН УРСР. – Т. II. – 1953 ; Т. IV – 1957.

Потемкина Н.В.

УДК 81.373.612.+712.3

СЕМАНТИКА ОБРАЗОВ РАСТЕНИЙ В ПОЭЗИИ М.Ю. ЛЕРМОНТОВА

***Аннотация.** Проведен анализ семантики образов деревьев в поэзии М.Ю.Лермонтова. Показаны взаимосвязь образов растений с национальной и творческой идентификацией личности поэта, фольклорные истоки его творчества. Показано значение изучения поэзии М.Ю.Лермонтова для создания русских садов.*

***Ключевые слова:** семантика, образы растений, сады.*

***Анотація.** Проведений аналіз семантики образів дерев у поезії М.Ю.Лермонтова. Виявлений зв'язок образів рослин із національною та творчою ідентифікацією особистості поета, фольклорні джерела його творчості. Виявлено значення вивчення поезії М.Ю.Лермонтова для створення російських садів.*

***Ключові слова:** семантика, образи рослин, сади.*

***Summary.** The semantic system of tree's images in the Lermontov's poetry was studied. Correlation of tree's images with national and personal poetic identification was proved. The folk and religious sources of poetic images found out. Importance of Lermontov's poetry for the study and restoration of Russian gardens was proved.*

***Keywords:** semantic, tree's images, gardens.*

Постановка вопроса. Произведения поэзии XIX века вдохновляют не только труды искусствоведов и современных творцов, но и ландшафтных дизайнеров, связывающих свою деятельность с реставрацией старинных и созданием новых объектов ландшафтной архитектуры в России. Важным источником изучения символики растений, слагающих основу старинных русских садов, являются творения великих русских поэтов. Целью настоящего исследования является изучение семантики образов растений в творчестве М.Ю. Лермонтова. Для анализа одной из образных систем поэзии М.Ю. Лермонтова изучались древние и современные ему символы растений и садов.

Методической основой исследований послужили аналитические труды академика Д.С. Лихачева, Ю.М. Лотмана, М.Я. Полякова [6,7,8], позволяющие изучать семантические истоки восприятия человеком образов аборигенных и экзотических растений русских садов, в том числе и созданных в первой половине XIX века. В исследованиях современных искусствоведов указывается, что очерченная на уровне семантики типология взаимоотношений сада, его растений и поэтического текста предполагает представление о существовании словесности и садоводства как автономных, и в то же время тесно взаимосвязанных областей искусства [1]. Известный искусствовед В.С. Турчин отмечает, что современным историкам садово-паркового искусства «...изучая сады, следует шире, чем обычно это делалось, привлекать всю литературу того времени, когда они создавались и цвели» [10].

В итоге ландшафтный архитектор, изучая творчество современников феномена старинного русского сада, использует литературные тексты для построения его модели в художественно-стилевых и мировоззренческих аспектах. Литературоведов, как правило, интересует изучение садов и растений как темы художественного произведения, а в данной работе поэтические произведения рассматриваются как источник информации о семантике образов растений в творчестве великих поэтов, использовавших сады и пейзажи как источник вдохновения, выбора художественных приемов и ассоциативных построений.

Результаты исследований. Творчество М.Ю. Лермонтова искусствоведы традиционно разделяют на два периода. В произведениях каждого периода поэт тонко использовал образы растений для передачи сложных сочетаний чувств. В разных произведениях Лермонтова заметно сочетание символики древних славянских образов, христианской семиотики и влияние образных форм романтической английской поэзии. Разнообразие источников и приемов творчества послужило основой для необыкновенно плодотворной